

Stiftung Hamburger
Gedenkstätten und Lernorte
zur Erinnerung an die
Opfer der NS-Verbrechen

Stiftung Hamburger Gedenkstätten und Lernorte Jean-Dolidier-Weg 75 21039 Hamburg

Jaarlijkse nieuwsbrief aan de overlevenden
van het concentratiekamp Neuengamme, aan
nabestaanden en familieleden en aan de
vrienden van ons herdenkingswerk

Prof. Dr. Detlef Garbe
Vorstand
Telefon: 040 | 428 131 - 511
detlef.garbe@gedenkstaetten.hamburg.de

Dr. Oliver von Wrochem
Leiter der KZ-Gedenkstätte Neuengamme
Telefon: 040 | 428 131 - 515
oliver.vonwrochem@gedenkstaetten.hamburg.de

Hamburg, 15.12.2020

Geachte dames en heren, beste vrienden,

Het jaar 2020 heeft voor ons allemaal in veel opzichten veranderingen met zich meegebracht – dus ook voor het herinneringscentrum KZ Neuengamme. Aan het begin van het jaar werden het herinneringscentrum en zijn Hamburgse dependances overgedragen aan een stichting. Maar vooral de gevolgen van de wereldwijde coronapandemie hebben ertoe geleid dat het jaar anders is verlopen dan gepland. Op korte termijn moesten nieuwe wegen worden gevonden voor onze gezamenlijke herdenking van de 75ste jubileum van de bevrijding.

Met deze brief aan het einde van het jaar willen wij van de gelegenheid gebruik maken om u te bedanken voor uw veelzijdige ondersteuning in dit bijzondere jaar. Tegelijkertijd willen we u een kort overzicht geven over de onderwerpen die ons de afgelopen twaalf maanden hebben beziggehouden.

Aan het begin van het jaar werd het herinneringscentrum KZ Neuengamme, dat sinds 1999 deel uitmaakte van de culturele autoriteit van Hamburg, overgedragen aan de "Stichting Hamburgse Gedenk- en Leerplaatsen voor de Herdenking van de Slachtoffers van Nazi-misdaden", een onafhankelijke stichting van publiek recht. Dit bracht talrijke organisatorische veranderingen met zich mee, bijvoorbeeld de oprichting van nieuwe organen – zoals de Stichtingsraad, de Deskundigencommissie en de Adviesraad - en een grotere scheiding van de economische plannen voor het herinneringscentrum KZ Neuengamme, dat gezamenlijk door de Vrije Hanzestad Hamburg en de Bondsregering wordt gefinancierd, enerzijds, en de dependances Bullenhuser Damm, Fuhlsbüttel, Poppenbüttel en het "denk.mal Hannoverscher Bahnhof", die uitsluitend door de stad Hamburg worden gefinancierd, anderzijds. Voor het 75ste jubileum van de bevrijding van de gevangenen van het KZ Neuengamme hadden we een uitgebreid programma en grote herdenkingsbijeenkomsten gepland, waarbij veertien overlevenden en 500 voornamelijk buitenlandse familieleden werden verwacht. We moesten deze plechtigheden cancelen toen de wereldwijde coronapandemie steeds grotere proporties aannam. In een kleine kring met de eerste burgemeester van Hamburg, de voorzitter van de gemeenteraad, de senator voor cultuur en enkele leden van de

slachtofferverenigingen konden we een "stille herdenking" houden. Met een website hebben we de herdenking van dit jaar in de virtuele ruimte gebracht: op deze meertalige website reageerden nabestaanden, familieleden en politici in videoclips op de vraag wat de 75ste jubileum van bevrijding voor hen persoonlijk betekent. Daarbij hebben zij individuele perspectieven bijgedragen die ervoor gezorgd hebben dat deze belangrijke dag ondanks alle beperkingen op een waardige manier gevierd kon worden. (<https://www.kz-gedenkstaette-neuengamme.de/75befreiung/>)

Eindelijk konden we in november de inwijding van de actieve herdenkingsplaats "Ort der Verbundenheit" [= Plaats van gehechtheid] vieren, dat ook gepland was voor mei en gerealiseerd werd door studenten van de Hamburgse Academie voor Schone Kunsten. We zijn blij met de actieve deelname van verwanten die hun familieleden die in het concentratiekamp gevangen zaten met een poster herdenken. Ook al konden de verwanten uit de verschillende landen niet persoonlijk aanwezig zijn vanwege de genoemde pandemiemaatregelen, zo konden we toch het project met een live-uitzending voor een internationaal publiek waarderen. (<http://www.ort-der-verbundenheit.org>)

Het documentatiecentrum "denk.mal Hannoverscher Bahnhof" heeft met de start van de bouw in februari in de Hamburgse HafenCity weer een grote stap gezet in de richting van de realisatie. Het centrum zal hier vanaf 2023 informatie verstrekken over de deportatie van meer dan 8.000 Joden, Romnja en Roma en Sinteza en Sinti uit Hamburg en Noord-Duitsland. Een internationale conferentie was ook gewijd aan het onderwerp "Documenteren en tentoonstellen van vervolgingen en deportaties in Europa van 1938 tot 1945". Volgend jaar zal een uitgebreid begeleidend boek worden gepubliceerd.

Een andere conferentie die in oktober werd gehouden, ging over "Slachtoffers na de bevrijding. Ervaringen met uitsluiting en een nieuw begin". De speciale tentoonstelling, die jaarlijks door het Herinneringscentrum - en dit jaar voor het eerst door de Stichting - voor de presentatie in het stadhuis van Hamburg wordt ontwikkeld, was ook aan dit onderwerp gewijd. De tentoonstelling "Overleeft! En nu? Slachtoffers van de nazi's in Hamburg na hun bevrijding" werd getoond ter gelegenheid van de herdenkingsdag voor de slachtoffers van het Nationaalsocialisme van 16 januari tot 9 februari 2020. Zij was verbonden met een gedetailleerd programma van evenementen.

In november hebben we het 6e forum "de toekomst van de herinnering" digitaal kunnen organiseren met een grote internationale deelname. In overeenstemming hiermee heeft het forum zich dit jaar beziggehouden met verschillende vormen van presentatie van de herinnering aan het Nationaalsocialisme in de media. (<https://www.kz-gedenkstaetteneuengamme.de/nachrichten/news/bericht-ueber-das-6-forum-zukunft-dererinnerung-online/>). Ook tijdens de bijeenkomst van herinneringscentra en initiatieven op locaties van voormalige satellietkampen van het concentratiekamp Neuengamme van dit jaar stond dit onderwerp centraal -evenals de mogelijkheden en moeilijkheden van de digitalisering in het kader van het herdenkingswerk.

In augustus 2020 werd, gesteund door het Ministerie van Buitenlandse Zaken, het tentoonstellingsproject "Tat- und Erinnerungsort Riga" [= Riga – Plaats van Misdaad en Herinnering] begonnen. De resultaten zullen in 2022/23 in Hamburg en verschillende andere steden worden gepresenteerd.

We hebben het afgelopen jaar verschillende publicatieprojecten kunnen realiseren, bijvoorbeeld het boek "Ein aufgeschobenes Leben" [= een verdaagd leven] van de Tsjechische oud-gevangene Edith "Dita" Kraus, dat we samen met de Stichting Herinneringscentra in Nedersaksen hebben uitgegeven. We waren ook betrokken bij de ontwikkeling van lesmateriaal over het onderwerp "Het Concentratiekamp Neuengamme en de stad Hamburg". Wij willen u hier ook informeren over een vernieuwing in onze publicatieactiviteiten: de tijdschriftenreeks over de "Geschiedenis van de nationaalsocialistische vervolging in Noord-Duitsland" bood 25 jaar lang een forum voor discussie over de regionale aspecten van de nazi-vervolging in Noord-Duitsland. Met nummer 19 ("Geallieerde processen en nazi-misdaden") heeft de redactie haar oriëntatie op de regio verlaten om zich in de toekomst meer te richten op een groter geografisch gebied en internationale aspecten. Het eerste deel van de nieuwe "Bijdragen aan de geschiedenis van de nationaalsocialistische vervolging", die we vanaf nu zullen publiceren in samenwerking met de werkgroep concentratiekamp-herinneringscentra in de Bondsrepubliek Duitsland, is getiteld "Zwischen Verfolgung und "Volksgemeinschaft" [= Tussen vervolging en "nationale gemeenschap"]. Kindertijd en jeugd tijdens het nationaalsocialisme". Alle publicaties zijn ook te koop in onze online shop.

We gebruiken de tijd van de pandemie-gerelateerde beperkingen voor bezoeken aan onze tentoonstellingen om veel van ons bemiddelingswerk te verplaatsen naar de digitale ruimte: Zo hebben we rondleidingen aangeboden via onze sociale media kanalen, hebben lezingen online gezet en ons internationale zomerkamp digitaal gehouden. Het project "#Waswillstdutun" [= wat wil je doen] creëert ruimtes voor de digitale uitwisselingen over het onderwerp familiegeschiedenis. En u kunt nu ook virtueel het herinneringscentrum KZ Neuengamme bezoeken: <http://www.kz-gedenkstaetteneuengamme.de/360tour>. Maar ook in de klassieke analoge vorm kunnen nieuwe ontdekkingen worden gedaan: Zo kreeg ons archief in de zomer een unieke bron over de geschiedenis van overlevenden van de Sjoa in de vorm van een paspoortregister uit 1945 ontvangen.

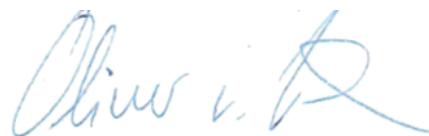
Ook dit jaar moesten we afscheid nemen van mensen die als gevangenen het concentratiekamp Neuengamme hadden overleefd en al jaren verbonden waren met het herinneringscentrum, waaronder Mads Madsen (Denemarken), Lucille Eichengreen (USA), Gloria Hollander Lyon (USA), Miloš Poljanšek (Slovenië), Yevgeny Malychin (Oekraïne), Haim Liss (Israël). Het feit dat we dit belangrijke herdenkingsjaar niet meer samen met hen konden vieren, is voor ons bijzonder pijnlijk.

Wij wensen u allen toe dat u deze moeilijke tijd veilig zult doorkomen. En we hopen op een nieuw jaar, dat ons de gelegenheid zal geven om u weer persoonlijk te ontmoeten.

Namens al onze medewerkers wensen wij u een beschouwelijk einde van het jaar en een gezond, vredig 2021.

Prof. Dr. Detlef Garbe

Dr. Oliver von Wrochem